

Синергетичний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців декоративного мистецтва

Анотація. У статті обґрунтовано синергетичний підхід як методологічну основу формування професійної компетентності майбутніх фахівців декоративного мистецтва. Проаналізовано основні принципи синергетики у контексті мистецької освіти та їх реалізації у професійній підготовці митців. Висвітлено особливості інтеграції теоретичних знань і практичних умінь, створення відкритого освітнього середовища, визнання множинності шляхів розвитку творчої особистості та врахування феномену біфуркації. Обґрунтовано необхідність переосмислення традиційних методів навчання на користь інтерактивних, проблемно-орієнтованих і проєктних методів. Визначено роль професійних спільнот і творчих об'єднань у формуванні професійної компетентності майбутніх митців. Зазначено, що впровадження синергетичного підходу потребує системних змін у мистецькій освіті, спрямованих на підготовку фахівців нового покоління, здатних забезпечити розвиток декоративного мистецтва на перетині традицій та інновацій.

Ключові слова: синергетика, синергетичний підхід, мистецька освіта, декоративне мистецтво, професійна компетентність, інтеграція, міждисциплінарність, самоорганізація, біфуркація, емерджентність.

Annotation. The article substantiates the synergistic approach as a methodological basis for the formation of professional competence of future decorative art specialists. The main principles of synergism in the context of art education and their implementation in the professional training of artists are analyzed. The features of the integration of theoretical knowledge and practical skills, the creation of an open educational environment, the recognition of the plurality of ways of developing a creative personality and taking into account the phenomenon of bifurcation are highlighted. The need to rethink traditional teaching methods in favor of interactive, problem-oriented and project methods is substantiated. The role of professional communities and creative associations in the formation of professional competence of future artists is determined. It is noted that the implementation of a synergistic approach requires systemic changes in art education aimed at training a new generation of specialists capable of ensuring the development of decorative art at the intersection of traditions and innovations.

Keywords: synergetics, synergistic approach, art education, decorative arts, professional competence, integration, interdisciplinarity, self-organization, bifurcation, emergentism.

Мистецька освіта в країнах Європейського Союзу «вважається важливим аспектом загальної освіти та є частиною навчальних програм шкіл та університетів. Водночас значна увага приділяється міждисциплінарному навчанню та співпраці з акцентом на поєднанні мистецької освіти з такими предметами, як наука, технології, інженерія та математика. Чинне місце у системі мистецької освіти належить цифровим технологіям із акцентом на їх використання для забезпечення доступності мистецької освіти для ширшої аудиторії та підвищення якості освіти загалом. Означені напрями покликані надати здобувачам вищої освіти всебічну освіту, яка озброїть їх навичками, необхідними для успіху в 21 столітті та художнього самовираження» [4, с. 773].

Сучасна мистецька освіта в Україні переживає період глибоких трансформацій, що зумовлено динамічними змінами в культурно-мистецькому

просторі та вимогами ринку праці до професійних компетентностей фахівців декоративного мистецтва. У цьому контексті особливої актуальності набуває синергетичний підхід як методологічна основа формування професійної компетентності майбутніх митців.

Синергетика, що має першочергову природничо-наукову основу, нині розглядається як засіб гуманізації освіти. Синергетика має інтегративну або синтетичну цінність [8, с. 63]. Синергетика – це міждисциплінарна наука, що досліджує принципи самоорганізації та взаємодії складних систем, здатних до самовідновлення та розвитку за допомогою взаємодії їх елементів. Це поняття підкреслює, що цілісна система має властивості, які неможливо пояснити, виходячи лише з її частин [7, с. 299].

В основі синергетики лежить інтеграція, що «забезпечує органічне поєднання різнорідних знань і методів пізнання на науково визначеній основі і є важливим, іноді вирішальним, чинником у формуванні світогляду особистості» [6, с. 13]. Елементами інтеграції можуть виступати уявлення, поняття про властивості предметів, світоглядні ідеї тощо [1, с. 49]. Необхідною умовою здійснення інтеграції є утворення внаслідок синтезу системи, яка має властивості цілісності [2, с. 37]. Результатом синтезу є нове утворення, яке володіє новими властивостями, що виникли завдяки внутрішнім взаємозв'язкам і взаємозалежностям поєднаних компонентів. Так виникає нове діалектичне ціле із своєю сутністю [9, с. 9].

Синергетичний підхід ґрунтується на принципах взаємодії і взаємозв'язку різних видів мистецтва, спрямованих на створення нового рівня естетичного і культурного досвіду. Основні риси цього підходу полягають у такому [3, с. 26-27]:

- синергетичний підхід передбачає поєднання різних видів мистецтва (музики, живопису, театру, танцю тощо) у процесі навчання, що сприяє кращому сприйняттю та розумінню їх взаємодії. Наприклад, вивчення музики та живопису може допомогти здобувачам освіти краще розуміти гармонію та композицію як у видимому, так і в звуковому аспектах;

- важливим принципом синергетики є емерджентність, тобто виникнення нових якостей і властивостей в результаті об'єднання різних елементів. У поліхудожній освіті емерджентність виражається у тому, що поєднання мистецьких форм дозволяє створити новий сенс, зміст і художнє сприйняття, які не могли б виникнути в рамках окремого виду мистецтва;

- синергетичний підхід сприяє розвитку творчих здібностей і нестандартного мислення, що сприяє розвитку у здобувачів освіти здатності бачити зв'язки між різними видами мистецтва, аналізувати їх спільні й відмінні риси та інтегрувати їх в єдину художню концепцію. Це, у свою чергу, розвиває критичне мислення та здатність до генерації інноваційних ідей;

- синергетичний підхід сприяє розвитку у здобувачів освіти системного мислення і здатності бачити зв'язки між елементами. Це забезпечує сприймання мистецтва як комплексного процесу, який складається з чималої кількості елементів, що створюють єдину гармонійну систему;

- синергетика підкреслює роль самоорганізації та саморозвитку системи. В освітньому процесі це проявляється в тому, що здобувачі освіти навчаються самостійно визначати цілі, вибудовувати зв'язки між знаннями та вміннями, проявляти ініціативу у творчому самовираженні.

Застосування принципів синергетики у мистецькій освіті дає змогу розглянути професійну підготовку майбутніх фахівців декоративного мистецтва як цілісну, відкриту, нелінійну систему, що здатна до самоорганізації та саморозвитку.

Ключова ідея синергетичного підходу полягає в тому, що професійна компетентність майбутнього митця формується не як сума окремих знань, умінь і навичок, а як інтегральна характеристика особистості, що впливає на результат

взаємодії та взаємопідсилення різних компонентів освітнього процесу. Така взаємодія створює синергетичний ефект, коли результат перевищує просту суму складових.

У контексті підготовки фахівців декоративного мистецтва синергетичний підхід реалізується через кілька основних аспектів. По-перше, це інтеграція теоретичних знань з різних галузей (історія мистецтва, культурологія, естетика, етнографія, технологія матеріалів тощо) та практичних умінь володіння традиційними й інноваційними техніками. Такий синтез створює підґрунтя для формування особистого художньо-естетичного світогляду митця.

По-друге, синергетичний підхід забезпечує створення освітнього середовища, що функціонує за принципами відкритості та нелінійності. Це означає постійний обмін інформацією з культурно-мистецьким простором, залучення здобувачів вищої освіти до участі у виставках, пленерах, майстер-класах, міжнародних проєктах. Таке середовище стимулює самоорганізацію та самовдосконалення майбутніх фахівців, розвиває їхню здатність адаптуватися до змін у професійному полі.

Важливим аспектом синергетичного підходу є також визнання множинності шляхів розвитку творчої особистості. На відміну від традиційної освітньої парадигми, яка часто орієнтується на єдиний «правильний» спосіб навчання, синергетика підкреслює значення індивідуальних траєкторій професійного становлення. Це особливо актуально для декоративного мистецтва, де кожен фахівець має знайти власний творчий почерк, унікальну манеру самовираження.

Синергетичний підхід у формуванні професійної компетентності передбачає також врахування феномену біфуркації – критичних моментів у системі розвитку, коли відбувається вибір подальшого шляху розвитку. У контексті професійної підготовки такими моментами можуть бути вибір спеціалізації, визначення теми кваліфікаційної роботи, рішення щодо напрямку творчого пошуку. У цих випадках роль викладача полягає не в директивному керуванні, а у створенні умов для усвідомленого вибору здобувачем вищої освіти оптимального шляху професійного розвитку.

Практична реалізація синергетичного підходу потребує переосмислення методів навчання та організації освітнього процесу. Традиційні методи передачі готових знань поступаються інтерактивним, проблемно-орієнтованим, проєктним методам, що активізують самостійний пошук, дослідницьку активність, творче мислення здобувачів вищої освіти. Особливого значення набувають міждисциплінарні проєкти, що інтегрують знання та вміння з різних галузей та створюють передумови для виникнення синергетичного ефекту.

Відповідно до принципів синергетики, одним з важливих чинників формування професійної компетентності є залучення здобувачів вищої освіти до професійних спільнот, творчих об'єднань, мистецьких компетентних організацій. Участь у таких спільнотах забезпечує соціалізацію молодих фахівців, їхню інтеграцію у професійне середовище, створює додаткові стимули для самовдосконалення.

Синергетичний підхід змінює також характер оцінювання результатів навчання. Замість спрямованості на окремі параметри (технічна майстерність, знання теорії тощо) оцінюється цілісний рівень професійної компетентності, здатність здобувача вищої освіти до самоорганізації та саморозвитку, його готовність до професійної діяльності в умовах невизначеності та змін.

Таким чином, синергетичний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців декоративного мистецтва створює методологічне підґрунтя для підготовки фахівців нового покоління – творчих, адаптивних, здатних до постійного самовдосконалення та інновацій. Це відповідає сучасним тенденціям розвитку декоративного мистецтва, яке перебуває на перетині традицій та інновацій, національної культурної спадщини та глобальних мистецьких трендів.

Упровадження синергетичного підходу потребує системних змін у мистецькій освіті: оновлення змісту навчальних програм, модернізації освітнього середовища, підвищення професійної компетентності викладачів. Однак результат цих змін – формування нової генерації митців, готових до творчих відповідей на виклики сучасності, – варто докладених зусиль. Адже саме такі фахівці мають не тільки зберегти та розвинути традиції декоративного мистецтва, а й забезпечити його інтеграцію в глобальний культурний простір.

Список використаних джерел:

1. Зузяк Т., Марущак О., Стешин Є. Інтеграційний підхід до навчання учнів ПТНЗ художньої обробки металу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2019. Вип. 2. С. 46-53.
2. Кміт Я.М. Інтеграція та диференціація як об'єкти загальнонаукового і дидактичного аналізу. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 1999. № 1. С. 35-40.
3. Марущак О.В., Довгаль Є.І., Нагорна Д.В. Модернізація поліхудожньої освіти засобами культурологічного та синергетичного підходів. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. Вип. 7. С. 25-27.
4. Марущак О., Зузяк Т., Соловей В., Кізім С. Синергія цифрових технологій та засобів національного орнаменту у формуванні естетичних уявлень фахівців культури та мистецтва. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9(15). С. 770-781.
5. Марущак О.В. Інтеграція декоративно-ужиткового мистецтва і дизайну: синергія традицій та інновацій. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. Вип. 7. С. 277-280.
6. Марущак О.В. Інтеграція знань з матеріалознавства у професійній підготовці майбутніх фахівців швейного виробництва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2005. 255 с.
7. Марущак О.В., Катеринич В.В., Мальована К.В., Членова Р.О., Шпак В.В. Формування у майбутніх бакалаврів образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації професійної компетентності на основі поліхудожності. *Progressive research in the modern world*. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2023. Pp. 295-304. URL: <https://sciconf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-progressive-research-in-the-modern-world-1-3-02-2023-boston-ssha-arhiv/>.
8. Марущак О.В., Поплінська Т.О., Лебідь С.О., Мудрак Н.В. Теоретико-методологічні основи поліхудожньої освіти бакалаврів образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації. Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference: *Scientific knowledge, aesthetic creativity and social practices*. Athens, Greece, 23-24 January. 2023. Pp. 60-64.
9. Швець О.А., Коломієць Д.І., Бабчук Ю.М. Синтез мистецтва і дизайну. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання*. 2024. Вип. 4, С. 8-16.

